

BENDRŲJŲ
KOMPETENCIJŲ
UGDYMAS

VIDURINIO UGDYMO BENDRŲJŲ PROGRAMŲ

10 priedas

BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

Rengė: dr. Pranas Gudynas, Žydrė Jautakytė, Ginta Orintienė, Vilija Zeliankienė

Siūlymus teikė: Marija Bareikienė, Daiva Briedienė, Violeta Jonynienė, Saulė Vingelienė

Turinys

I. BENDROSIOS NUOSTATOS	3
II. BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO TIKSLAI.....	3
III. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS.....	3
IV. MOKINIŲ PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS	4

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Bendrųjų kompetencijų ugdymas yra integruojamoji Bendrųjų programų sritis, apimanti naują, svarbų mokiniams ir visuomenei ugdymo turinį. Šis ugdymo turinys yra reikalingas įvairioms šiuolaikinio žmogaus socialinės, kultūrinės ir ekonominės veiklos sritims.

2. **Programos paskirtis** – ugdyti bendrąsias kompetencijas, kurios yra svarbi sudedamoji visų dalykų kompetencijų dalis ir sparčios visuomenės kaitos sąlygomis itin reikšmingos asmens brandai ir rengimuisi tolesniam mokymuisi ir profesinei karjerai.

3. Bendrųjų kompetencijų ugdymas turi būti integruojamas į visų dalykų ugdymo turinį. Jis turi tapti mokyklos gyvenimo dalimi, atsispindėti tiek pamokinėje, tiek nepamokinėje veikloje.

4. Bendrųjų kompetencijų ugdymo programa skirta visiems pedagogams, kurie moko 11–12 (III–IV gimnazijų) klasių mokinius; mokomųjų priemonių rengėjams; aukštųjų mokyklų dėstytojams; vadovams, organizuojantiems ir koordinuojantiems ugdymą mokyklose.

5. Bendrųjų kompetencijų ugdymo programa suderinta su Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų 11 priedo „Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas“ turiniu ir toliau plėtoja jame išdėstytas bendrųjų kompetencijų ugdymo idėjas. Šioje programoje nauja tai, kad išskirta dar viena bendroji kompetencija – kultūrinė, kuri viduriniame ugdyme yra ypač svarbi kalbų, meninio ugdymo ir socialinio ugdymo sritims.

II. BENDRŪJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO TIKSLAI

6. Programos tikslas – padėti mokiniams ugdytis gyvenimui žinių visuomenėje būtinas mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinę pilietinę, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninę ir kultūrinę kompetencijas, papildyti ugdymo turinį aktualiomis mokiniams ir visuomenei ugdomosiomis užduotimis ir veiklomis.

7. Kompetencijų ugdymo tikslai

7.1. Mokėjimo mokytis kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą už savo mokymąsi, gebantį pasirinkti mokymosi strategijas ir būdus, numatyti tikslus ir jų siekti, įgijusį svarbiausius mokymosi gebėjimus ir pasirengusį tobulinti savo mokymąsi asmenį.

7.2. Komunikavimo kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti gebantį veiksmingai komunikuoti ir kurti bendrą prasmę asmenį.

7.3. Pažinimo kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti mąstantį, pasirengusį spręsti problemas ir tyrinėti asmenį.

7.4. Socialinės pilietinės kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą, sąžiningą, aktyvų, demokratinėmis nuostatomis besivadovaujantį, tėvynę mylintį pilietį.

7.5. Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti nebijantį rizikuoti, atkaklų, vertinantį autentiškumą, gebantį išradimui įgyvendinti idėjas atsakingą kūrėją ir novatorių.

7.6. Asmeninės kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti pozityviai mąstantį, garbingą, sąžiningą, sunkumus įveikti gebantį, atsakingą savo gyvenimo kūrėją.

7.7. Kultūrinės kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti sąmoningą kultūros puoselėtoją ir kūrybingą kultūros procesų dalyvį.

III. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

8. Ugdant mokinių esminius dalykų gebėjimus ir bendrąsias kompetencijas, itin reikšmingas vaidmuo tenka mokinių mokymosi motyvacijai. Kompetencijų ugdymosi rezultatai bus geresni, jei mokiniai supras gebėjimų ir kompetencijų svarbą savo gyvenimui, mokymuisi, būsimai darbinei karjerai ir patys prisims atsakomybę už savo kompetencijas. Mokiniais reikia padėti suprasti, kaip kompetencijos įgyjamos, kokiais metodais jas galima ugdyti ir kokius kompetencijų ugdymosi tikslus jie turėtų sau kelti, atsižvelgdami į savo mokymosi pasiekimus.

9. Kiekvienos kompetencijos ugdymą reikia kruopščiai planuoti, nes tai ilgalaikis procesas. Norint pasiekti akivaizdžius bendrųjų kompetencijų ugdymo rezultatus, dažnai neužtenka vienos arba kelių pamokų, o reikia

kur kas ilgesnio mokymosi laiko. Todėl keliant bendrųjų kompetencijų ugdymo tarpinius tikslus, vertinant ugdymo organizavimą ir pasiekimus, naudinga kompetenciją išskaidyti į smulkesnes sudedamąsias dalis ir gebėjimus.

10. Norint pasiekti gerus kompetencijų ugdymo rezultatus, ypač svarbu tinkamai individualizuoti ugdymą. Todėl kompetencijos išskaidymas į sudedamąsias dalis turi būti priderintas prie konkrečios ugdymo situacijos – mokinių socialinės ekonominės padėties, amžiaus tarpsnio, mokymosi poreikių ir pasiekimų. Skaidydamas kompetenciją į sudedamąsias dalis, mokytojas turi mąstyti kritiškai ir kūrybingai ieškoti veiksmingų sprendimų. Į kompetencijų ugdymo tikslų formulavimą ir planavimą svarbu įtraukti ir mokinius. Tai motyvuoja mokinius, skatina prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, gerina mokymosi rezultatus.

11. Planuojant kompetencijų sudedamųjų dalių ugdymą ir vertinant mokymo ir mokymosi rezultatus, naudinga apsibrėžti kiekvienos kompetencijos sudedamosios dalies pasiekimų lygius. Tokių lygių kiekviename ugdymo etape turėtų būti apibrėžta bent keletas, kad mokiniai galėtų geriau suprasti mokymosi perspektyvą. Sudedamųjų kompetencijos dalių pasiekimo lygius galima apsibrėžti pagal vieną ar keletą šių požymių: mokinio savarankiškumo atliekant užduotis lygį; mokinio pasitikėjimo savo jėgomis lygį; tikimybės, kad mokinys sėkmingai atliks užduotis, didumą; kontekstų, kuriuose mokinys gali pritaikyti savo gebėjimus, įvairovę; užduočių, kurias mokinys geba atlikti, sudėtingumo lygį; užduočių atlikimo kokybę.

12. Siekiant tinkamai integruoti bendrųjų kompetencijų ugdymą į dalyko ilgalaikius, vidutinės trukmės ir trumpalaikius ugdymo planus, turi būti keliami dvejopi ugdymo tikslai ir / ar uždaviniai – ne tik siauresni, tiesiogiai susiję su mokomojo dalyko ugdymo turiniu, bet ir platesni, apimantys bendrųjų kompetencijų ugdymą.

13. Bendrųjų kompetencijų ugdymas vidurinio ugdymo pakopoje yra svarbiausia dalykų mokymo vidinės ir išorinės integracijos ašis. Daug veiksmingesnį vidurinį ugdymą gali padaryti mokyklos vadovų ir mokytojų darnus darbas, visiems kartu planuojant suderintą bendrųjų kompetencijų ugdymą mokykloje ir racionaliai pasiskirstant kompetencijų ugdymo uždavinius ir atsakomybę ugdymo sritims ir mokomiesiems dalykams. Geri rezultatai pasiekiami, kai mokyklos bendruomenė išsikelia aiškius, visai mokyklai aktualius bendrųjų kompetencijų ugdymo prioritetus ir nuosekliai jų laikosi.

14. Ugdant bendrąsias kompetencijas, mokiniams turi būti pateikiamos įvairiapusės (teikiančios daug ugdymo ir ugdymosi galimybių) užduotys: skatinančios mokinius mąstyti ir aktyviai dalyvauti, kūrybingai taikyti žinias; teikiančios galimybių apibendrinimams; skatinančios perprasti ugdymo srities esminius principus; leidžiančios rinktis įvairius atlikimo būdus; skirtos įvairiems gebėjimams ugdyti; teikiančios pasirinkimo galimybių įvairių pasiekimų lygių mokiniams; leidžiančios bendradarbiauti ir diskutuoti; teikiančios galimybių mokiniams pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškiems.

15. Siekiant kompetencijas ugdyti sparčiau ir veiksmingiau, mokiniams turi būti siūloma pakankamai daug gebėjimų ir kompetencijų ugdymosi strategijų, taip pat sudaromos sąlygos praktikuoti tas strategijas taikyti, atliekant užduotis ir dalyvaujant mokomosiose veiklose.

16. Kad bendrųjų kompetencijų ugdymas būtų sėkmingas, mokiniams reikia sukurti intelektualiai ir emociškai saugią, daug įvairių mokymosi galimybių teikiančią mokymosi aplinką.

IV. MOKINIŲ PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

17. Laukiami mokinių pasiekimai

17.1. Ugdant mokėjimo mokytis kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.1.1. motyvuotų save sėkmingam mokymuisi;
- 17.1.2. kontroliuotų ir reguliuotų savo būsenas, atsižvelgdami į situacijas;
- 17.1.3. išmanytų savo charakterio, mokymosi ir galimybių ypatumus, gebėtų teisingai įvertinti užduočių sunkumą;
- 17.1.4. kontroliuotų savo mokymąsi – pasinaudodami grįžtamojo ryšio informacija, keltų mokymosi tikslus, organizuotų mokymosi veiklas;
- 17.1.5. nusakytų ir taikytų pagrindines mokymosi strategijas.

17.2. Ugdant komunikavimo kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.2.1. laikytusi svarbiausių komunikavimo taisyklių ir susitarimų ir suprastų jų svarbą;
- 17.2.2. praktiškai taikytų kalbos žinias, laikytusi kalbos normų;
- 17.2.3. komunikuotų remdamiesi socialinio ir kultūrinio konteksto pažinimu, paisytų adresato poreikių;
- 17.2.4. bendrautų, aiškintųsi prasmes ir jas kurtų, tikslingai naudodamiesi komunikavimo priemonėmis;
- 17.2.5. naudotųsi verbalinėmis ir neverbalinėmis strategijomis, norėdami būti suprasti ir suprasti kitus;
- 17.2.6. naudotųsi informacinėmis komunikacinėmis technologijomis.

17.3. Ugdant pažinimo kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.3.1. ieškotų informacijos ir ją nagrinėtų;
- 17.3.2. sistemiškai, logiškai mąstytų, apibendrintų ir padarytų pagrįstas išvadas;
- 17.3.3. keltų problemas ir klausimus, teisingai pasirinktų ir taikytų įvairias problemų sprendimo strategijas, ieškotų pagrįstų atsakymų;
- 17.3.4. kritiškai mąstytų ir vertintų įvairius informacijos šaltinius, alternatyvius požiūrius;
- 17.3.5. atliktų tyrimus, keltų ir tikrintų hipotezes, nustatytų priežastis, pokyčius ir pasekmes;
- 17.3.6. derintų tarpusavyje ir praktiškai taikytų įvairius pažinimo ir mąstymo būdus;
- 17.3.7. įsivertintų savo mąstymo teisingumą ir numatytų galimybes jį tobulinti.

17.4. Ugdant socialinę pilietinę kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.4.1. suprastų kitų žmonių poreikius, jausmus, skirtingas nuomones ir įsitikinimus, suteiktų jiems reikiamą pagalbą;
 - 17.4.1. užmegztų ir palaikytų geranoriškus santykius su kitais, konstruktyviai spęstų ginčus ir konfliktus;
 - 17.4.2. bendradarbiautų, dirbtų komandoje, siektų bendrų tikslų, spęstų problemas, derintų įvairias nuomones, susitartų ir įvertintų rezultatus;
 - 17.4.3. suprastų savo tapatumą ir vaidmenį bendruomenėje, naudotųsi savo teisėmis ir atsakingai atliktų pareigas, laikytusi įstatymų;
 - 17.4.4. taikytų demokratinio poveikio priemones, argumentuotų ir įtikintų, kad reikia veikti, skatintų kitus, inicijuotų pokyčius;
 - 17.4.5. dalyvautų aplinkosauginėje veikloje, vadovautųsi darnaus vystymosi principais, prisidėtų prie šalies ir pasaulio paveldo saugojimo.

17.5. Ugdant iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.5.1. išmanytų ir taikytų idėjų paieškos strategijas ir mokėtų rasti įkvėpimo šaltinius;
- 17.5.2. remdamiesi vaizduote, drąsiai keltų įvairias idėjas;
- 17.5.3. gebėtų apgalvoti, atrinkti, patikrinti idėjas ir jas veiksmingai įgyvendinti;
- 17.5.4. remdamiesi vaizduote, išvelgtų netikėtas idėjų sąsajas ir kaip galima pritaikyti idėjas nestandartinėse situacijose;
- 17.5.5. rodytų iniciatyvą, neventų apgalvotai rizikuoti, klysti, plėtoti inovatyvius, autentiškas idėjas;
- 17.5.6. paaiškintų kitiems savo sumanymus, jų inovatyvumą ir veiksmingumą.

17.6. Ugdant asmeninę kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

- 17.6.1. suvoktų save kaip laisvus, atsakingus asmenis ir apmąstytų savo tapatumą;
- 17.6.2. adekvačiai vertintų asmenines savybes, pasitikėdami savimi jas tobulintų;
- 17.6.3. apmąstytų gyvenimo prasmę, keltų tikslus, garbingai, sąžiningai, kryptingai ir atkakliai jų siektų;
- 17.6.4. suprastų, valdytų ir tinkamai reikštų savo emocijas ir jausmus;
- 17.6.5. vadovautųsi moralės nuostatomis ir numatydami savo veiksmų padarinius elgtųsi atsakingai;
- 17.6.6. rūpintųsi sveikata ir brangintų gyvybę, saugiai elgtųsi, vengtų žalingų įpročių, rizikos atveju ieškotų pagalbos;
- 17.6.7. pozityviai mąstytų, priimtų gyvenimo iššūkius ir pokyčius, numatytų pasirinkimo galimybes, gebėtų įveikti sunkumus.

17.7. Ugdant kultūrinę kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

17.7.1. suprastų tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros prasmę, vertę ir tarpusavio ryšius;

17.7.2. tapatintų save su Lietuvos ir Europos kultūra;

17.7.3. orientuotųsi kultūrinėje erdvėje (būtų susipažinę su svarbiausiais kultūros paveldo ir etninės kultūros objektais, kultūros reiškiniiais, kultūros kūrėjais, kultūrų skirtumais ir panašumais) ir suprastų šiuolaikinės kultūros raidos tendencijas;

17.7.4. suprastų atsakingo, kūrybingo požiūrio į kultūrą svarbą ir aktyviai kūrybingai dalyvautų kultūrinėje veikloje;

17.7.5. būtų išsiugdę estetinį skonį, išmanytų etiketą ir kritiškai vertintų stereotipus;

17.7.6. suprastų kūrybinių industrijų svarbą ekonomikai;

17.7.7. gebėtų pagarbiai ir tolerantiškai bendrauti su kitų kultūrų atstovais ir spręsti tarpkultūrinio bendravimo problemas.

18. Mokinių kompetencijų vertinimas

18.1. Kompetencija yra ypač sudėtinga mokinio nuostatų, gebėjimų ir žinių visuma, todėl mokyklinėje praktikoje ją visapusiškai įvertinti būtų labai sunku. Formalusis apibendrinamasis vertinimas leidžia įvertinti tik pasirinktos mokinio bendrosios kompetencijos atskiras sudedamąsias dalis. Apie konkrečios mokinio bendrosios kompetencijos ugdymo rezultatus paprastai sprendžiama iš jo atskirų sudedamųjų kompetencijos dalių įvertinimų.

18.2. Kad bendrųjų kompetencijų ugdymas būtų sėkmingas, ypač svarbu tinkamai taikyti formuojamąjį vertinimą, nes kompetencijos įgyjamos tik mokiniui aktyviai ir veiksmingai mokantis. Geras formuojamasis vertinimas paskatina mokinio motyvaciją mokytis, neleidžia jam nukrypti nuo konstruktyvių kompetencijų ugdymosi tikslų ir įgalina pasirinkti veiksmingus mokymosi būdus ir strategijas. Be to, formuojamojo vertinimo procese mokinys išmoksta įsivertinti savo pasiekimus ir pažangą, o tai yra svarbi kompetencijos dalis.

18.3. Kompetencijų sudedamųjų dalių vertinimo užduočių turi būti ganėtinai daug, kad būtų galima išsamiai atskleisti mokinio įgytus gebėjimus, sudedamąsias kompetencijų dalis ir mokinio pasirengimą jas darniai sieti.

18.4. Neformaliai įvertinti mokinių nuostatas, sudarančias kompetencijų pagrindą, ir pačias mokinių kompetencijas mokytojas geriausiai gali stebėdamas mokinių darbą, įtraukdamas mokinius į vertinimo ir įsivertinimo procesą, bendradarbiaudamas ir diskutuodamas su jais, gretindamas gautus iš įvairių šaltinių vertinimo duomenis.

VIDURINIO UGDYMO BENDROSIS PROGRAMOS

Redaktorės:

Nijolė Šorienė – Vidurinio ugdymo bendrosios programos: dorinis ugdymas
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: socialinis ugdymas
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: informacinės technologijos
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: technologijos
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: kūno kultūra
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: bendrųjų kompetencijų ugdymas

Mimoza Kligienė – Vidurinio ugdymo bendrosios programos: įvadas
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: kalbos
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: matematika
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: gamtamokslinis ugdymas
Vidurinio ugdymo bendrosios programos: meninis ugdymas

Maketuotojas Valdas Daraškevičius

Dailininkė Ilona Jarecka

2011-02-28

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras,
Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius